

1

PERTSONEN ZAINKETA, BIZITZAREN JASANGARRITASUNAREN OINARRIETAKO BAT

AZTERKETA ETA PROPOSAMENAK³

³ Ardatz hau Feminismos Desazkundeak landua izan da, ESK Sindikatuaren eta Bizkaiko Etxeko Langileen Elkartearen parte hartzearekin.

ATARIKOA

Bizitzaren jasangarritasuna honela definitzen dugu: bizitza bizigarri unibertsalizagarriak posible egiten dituzten jardura eta prozesu guztiak, oraingo zein etorkizuneko ekosistemekiko orekan (izaki bizidunak eta ingurumena). Ikuspegi horrekin, sistema –planeta bere beharriaz– osorik ikus dezakegu, azpisistema sozial eta ekonomikoa, besteak beste, barne hartzen dituen sistema, hain zuzen. Bizitzaren jasangarritasunari buruzko ideia hori gizartearen, oro har, arduratzat jotzen dugu, eta bizitza sistema ekonomikoa eta sozialaren erdigunean jartzeko borrokaekin loturik dago, erdigune horretatik kapitala metatzeko prozesuak urrunarazita. Bi prozesuen artean logika bateraezin bat dago: Amaia Pérez Orozcok dioenez, “edo kapitala edo bizitza”.

Bizitzaren jasangarritasunaren ikuspegia holistikoa da, eta nagusiki arreta jarriko dugun ardatz honen edukia gainditzen du; hain zuzen ere, ardatz hori bizitza mantentzeko oinarrietako bat da, hots, pertsonen zainketa. Gai horri, bai zainketak hartzen dituen pertsonaren ikuspuntutik, bai zainketak ematen dituenaren ikuspuntutik helduko diogu; izan ere, funtsezkoa deritzogu, batetik, gizarteak bere kide guztien zainketa-beharrizanak bete ditzan bermatzeari, zainketa horren ardura halabeharrez familia-nukleoaren gain utzi gabe, eta, bestetik, hori justiziaz egiteari, generoaren, klasearen, Iparralde-Hegoalde harremanen, eta etniaren aldetik⁴. Gure aburuz, era kolektiboan antolatu behar dugu, koarduran oinarrituz eta tartean diren alde guztiei ahalik eta baldintzarik onenak bermatuz, eta, horretarako, lana berregituratu egin behar da, lan ordainduan ematen den denbora nabarmen murriztuta; horrela, pertsonak –praktikan, emakumeek batik bat– ez dute aukeratu beharko enpleguaren eta zainketaren artean. Horrez gain, beharrezkoa da politika publikoek bizitzaren zainketa beren jardunaren erdigunean jar dezaten, eta enpresak ere bultzatzen dituzten arlo horretan duten ardura hartzera⁵.

Egungo egoeran, zainketa asko era merkantilizatuan ematen dira merkatu kapitalistan, esplotazioa eta/ edo irabazi-asmoa tartean dituen prozesu batean; egoera horren aurrean, guk zainketak kapital-metaketan laguntzen duten prozesuetatik ateratzea aldeztu behar dugu. Gainera, zainketa-lan profesionalizatuak baldintza duinetan egin behar dira, eta nekez lor daiteke hori estaldura unibertsala bermatzen ez duen merkatu kapitalista batean. Gure apustua da zainke-

4 Etnia zein arraza terminoak problematizaturik daude gure ustez. Pertsonak azalaren koloreagatik ez baztertzeko beharraz ari gara.

5 Adibidez, kontratazio publikoan edo diru-laguntzetan baldintzak ezarri.

tak merkatu sozialeko⁶ zerbitzu publiko unibertsal batzuen bidez kudeatzea, bai eta gizartearen autokudeaketa ekitatiboaren bidez, eta hori erakundeek egin behar dute posible.

Agiri honetan, gure asmoa da ikustaraztea zein tokitatik eta zer pertsonak mantentzen duten bizitza, botere publikoek eta sistema kapitalistak nola jokutzen duten, ea haien jokabideek bizitza mantentzearen pribatizazioa⁷ eta feminizazioa areagotzen dituzten eta jartzen diren baliabideak aski eta unibertsalak diren zehazte aldera.

1. TESTUINGURU GLOBALA

Hegoaldetik egindako begirada batek lagun dezake batetik enplegua (ofizialki aberastasuntzat kontabilizatzen diren eta eskubideak sortzen dituzten jarduerak) eta bestetik lana (bizitza mantentzeko beharrezkoak diren jarduera guztiak) bereizten dituen marra lausotzen. Egurra edo ura biltzeko, baratzea lantzeko edo etxe-abereak hazteko lanak eta kideko beste batzuk bizirauteko oinarria dira Hegoaldeko herrialde asko eta askotan. Halako lanak, pertsonen zainketa eta etxeko gainerako lanak bezala, emakumeek egin ohi dituzte; izan ere, bizitza mantentzea emakumeen bizkar botatzen da, gizarte mailan nahiz familia mailan. Gure ustea izan litekeenaren aurka, soldatako lana gutxiengoa da Hegoaldeko herrialde gehienetan, eta gutxitzen ari da; ordaindu gabeko lanaren guztizko bolumena, bestalde, maila globalean eta lan egindako orduetan neurtuta, lan ordainduarena baino handiagoa da⁸. Kontuan hartuz ordaindu gabeko jarduerak, funtsean, autokontsumorako ekoizpena eta etxeko eta zainketako lana direla, lehen argazki honek bide ematen digu ikusteko **bizitza neurri handiagoan merkatutik kanpo mantentzen dela**, merkatuaren barruan baino.

Nahiz eta estatistika tradizionalak ordaindu gabeko lana kontabilizatzen ez duten, egin diren ikerlanen arabera, esan daiteke, jarduera merkantilizatuak eta ez-merkantilizatuak batuz gero, emakumeek guztira egiten duten lan-bolumena gizonen batez bestekoa gainditzen duela⁹, landa-eremuetan bereziki; eta horrek eragina du eskolatzeko eta aisialdirako aukera gutxiago izan dezaten. Laburbilduz, **familiatan egiten den ordaindu gabeko lanak, gizonetikiko desparekotasunez gehienbat emakumeek egiten duten lan horrek**, politika publikoen edozein programak baino neurri handiagoan **laguntzen dute ongizatea sortzen**, bai eta kohesio soziala atxikitzen ere¹⁰. Hala ere, ekarpen garrantzitsu hori ozta-ozta aintzat hartzen da emakumeek –gainerako gizarte-egiturak aldatu gabe– lan-merkatuan txertatzeko asmoa duten programetan.

Bestalde, kohesio sozial horri larriki erasan dio Iparraldeko herrialdeetako *zainketen krisia* deritzonak; izan ere, krisi hori migrazio-mugimendu masiboak sortzen ari da Hegoaldeko emakumeen artean, bai Iparralderantz, bai Hegoaldeko beste leku batzuetarantz. Mugimendu horiek

6 Curre ikuspegitik, merkatu soziala hau da: ekonomia sozial eta solidarioko ekimenak, irabazi-asmorik gabekoak, gizarte- eta ingurumen-justiziako irizpideak dituztenak.

7 Pribatizazioa aipatzean, publikoa/pribatua dikotomiaz ari gara, teoria feministak kontzeptualizatzen duen eran.

8 Nazio Batuen arabera, 1991tik 2009ra bitartean, munduko biztanleria enplegatua % 62,2tik % 60,4ra jaitsi zen. 2009. urtean, emakumeen % 48k baino ez zuen enplegu bat munduan. Durán Heras, María Ángeles (2012).

9 Institute of Political Studies of Paris (UNDP, 2005) delakoak eginiko txosten baten arabera (Garapenerako Nazio Batuen Programak sustatua). Hemen aipatua: Durán Heras, María Ángeles (2012).

10 Fiiapp (2010). Iniciativas para la cohesión social en América Latina. Madrid: Fundación Internacional y para Iberoamérica de Políticas Públicas.

badute lotura, era berean, jatorriko herrialdeetako *berrekoizpen sozialaren krisia* delakoarekin; hain zuzen, krisi horren funtsa hau da: “biztanleria-sektore handiak sistematikoki baztertzea beren berrekoizpen-beharrizanak –biologikoak zein sozialak– betetzeko ezinbestekoak diren baliabideak erabiltzeko aukeratik”¹¹. Horrek desparekotasun handiak dakartza, pertsonen berrekoizpen sozialerako gizarte-babeseke mekanismoak erabiltzeko garaian.

Prozesu horiek bizitza mantentzearen aurkako zuzeneko erasoak dira, *zainketa-kate globalak* deritzenen jatorriko lekuetan. Nahiz eta azken hamarkadetan ekoizpenaren deslokalizazioaz asko hitz egin den (fenomeno horrek, hain zuzen, berebiziko esplotazio-baldintzak sortu ditu Hegoalde globaleko herrialde askotako langileen artean), askoz gutxiago hartu da kontuan, feministak ez diren esparruetan, Iparraldeko zainketen krisiari petatxua jarri nahian ere mundializazioa jotzen ari dela. Hor, *alderantzizko deslokalizazio* moduko bat gertatu da, zainketa-lanaren deslokalizazioa ezinezkoa denez, Hegoalde globaleko herrialdeetako emakumeak berak ari baitira aldatzen munduko beste toki batzuetara. Nabarmendu behar da emakume horiek lan-mota horietara bultzatuta gertatzen direla, haien nahiak eta prestakuntza gorabehera.

Zainketa-kate globalen fenomenoan, periferiako herrialdeetako emakumeak era masiboan hasten dira soldatuko zainketa-lanetan, eta, horrenbestez, beren familiak utzi behar izaten dituzte atzean enpleguaren truke; aldi berean, beste emakume batzuek migrazio-proiektuak eramaten dituzte aurrera, Hegoalde globaleko herrialdeen barruan, nor arduratu gabe geratu diren zainketak beren kontu hartzeko¹², haiek, halaber, emakume-sareez baliatzen direlarik beren familiez arduratzeko (Pérez Orozco, Amaia; 2007). Nahiz eta mugimendu sozial askok –haien artean, desazkunde-mugimendua nabarmenduta– **ekonomia berriz tokiko egiteko beharra** asko azpimarratu duten, Hegoaldean lan-esplotazioa desagerraraztearren eta krisi sistemikora-ko irtenbide bat aurkitzearren, ez da enfasi berarekin azpimarratu **etxeko eta zainketako lana berriz tokiko egiteko beharra**. Proposamen horrek esan nahi du, labur-zurrean, gizarte bakoitzak bizitza mantentzeko antolatuta behar duela, bizitza erdigunean jarrita, sistemaren berregituratze orokor baten barruan. Eta dena delako gizarteak hori –berriz diogu– justiziaz egin behar du, generoaren, klasearen, jatorriaren, etniaren, adinaren zein Iparralde-Hegoalde harremanen aldetik, esplotazio oro ezabaturik. Horrez ez du esan nahi, inola ere, mugak itxi behar direnik; aitzitik, pertsonen joan-etorri askearen alde gaude erabat (eta ez salgaien eta kapitalarenaren alde). Esan nahi duena da, Amaia Pérez Orozcok grafikoki dioenez, zeinek bere kaka garbi dezala.

Esan dezakegu, beraz, Iparralde globaleko zainketen krisiak Hegoaldeari eragin diola eta, ondorioz, egoera dramatikoak sortu dituela migratzen ez duten eta besteen zainketen mende dauden pertsona askorentzat, horretarako zerbitzu publikorik ez dagoelako; arazo larri hori, gainera, finantza-krisiak larriagotu zuen. Horrez gain, migrazio-prozesu horiek berebiziko baldintza gogor eta bidegabeetan gertatzen dira, atzerritarrei buruzko legeak direla-medio, lege horiek eskulan merkea eta eskubiderik gabekoa sor dadin sustatzen baitute.

Bestalde finantza-krisia aitzakiatzat erabili izan da zerbitzu publikoak drastikoki murrizteko, halako zerbitzuak zeudenean; hori, egiazki, Zerbitzuen Merkataritzari buruzko Akordio Nagusiaren ondorioa da. Akordio hori 1995ean sartu zen indarrean, eta munduko biztanleen % 97ri eragiten die. Merkatuek bizitzaren jasangarritasunari eginiko aurrez aurreko erasoak da akordioa,

11 Quiroga, Natalia (2009), 77–89.

12 Aurrerago ikusiko dugunez, EAEko zainketa-enpleguen % 34 emakume migratzaileek betetzen dituzte; horren arabera, beraz, gainerako % 66ak bertako pertsonen eginen dituzte, haien artean gehienak emakumeak direla.

pertsonen bizitzaren sektore guztiak –hala nola ura, gizarte-zerbitzuak, hezkuntza edo osasuna– mundu-merkataritzaren barruan sar daitezzen ezartzen duelako. Mundu guztia badago prozesu horren barruan murgildurik dagoeneko, eta, noski, ordaindu gabeko lanaren bolumena izugarri handitzea eragiten ari da –etxeetan nagusiki egiten den lan bat, hain zuzen–, munduko biztanle gehienek ezin baitituzte zerbitzu horiek ordaindu. Gainera, gero eta handiagoa da hori sakontzeko arriskua, ALCA, TISA edo TTIP akordioen bidez, besteak beste. Azken hitzarmen horren harira, negoziazio ilunetan dabilta AEB eta EB gaur egun, lan- eta gizarte-eskubideak, ingurumen-arauak eta zerbitzu publikoak kenduko dituen esparru berri bat lortzeko helburuz.

Laburbilduz, azterketa honen bidez ikus dezakegu nola kudeatzen duen kapitalismo heteropatriarkalak esplotazio *generizatu* gisa pertsonen interdependentziaren errealitate saihetsezina, eta horrek ezinezko bihurtzen du bizitzea merezi duten bizitzak unibertsalizatzea sistemaren barruan; ikus dezakegu, halaber, nola uzten duten gero eta gehiago bertan behera estatuek, kapitalaren interesekin aliaturik, bizitza mantentzeko duten ardura; eta azkenik, azterketak agerian uzten du pertsonen –gehienetan, emakumeen– lanaren esparru eskergak ikusezin bihurtzeko eta haietaz jabetzeko prozesuak, bizitza mantentzeko ez ezik, ekoizpen kapitalistarako ere ezinbestekoak diren esparru batzuk. Horregatik guztiagatik, proposamen politiko feministek TTIP hitzarmenari ezetza ematea planteatzen dute, bizitza erdigunean, hura zaintzeko, ez jar-tzeagatik.

2. EUROPAKO ETA TOKIKO TESTUINGURUA

Berdintasunaren irudipenak liluratutako gizarte batean bizi gara, non emakumeen eta gizonen artean (teorian) dagoen berdintasun juridikoa berdintasun errealarekin nahasten den. Horregatik, beharrezkoa da ikusgai bihurtzea batzuek eta besteek hartzen dituzten rola, parekotasunik gabekoak eta hierarkian ezarritakoak diren genero-mandatu batzuen ondoriozkoak; hain zuzen ere, emakumeen identitatea *besterezentzat izate* gisa eraikitzen dute, eta gizonena, aldiz, merkatuaren bidezko buruaskitasunaren helburu kapitalista faltsuan oinarritzen da. Hurrengo orrialdeetan, emakumeek eta gizonek bizitza mantentzeko azken batean zer ekarpen egiten duten aztertuko dugu, zer rol jokatzen duten zerbitzu publikoek eta merkatuek, eta nola eragiten duten jokabide horiek pertsonen bizitza oso-beteak, autonomoak eta indarkeriarik gabekoak eraikitzeko dauzkaten aukeretan. Gainera, ikusaraziko dugu nola nahi duen gure gizarteak ustel gainean itxi zainketen krisia, *deslokalizazio* moduko batez baliatuz.

2.1. Nondik mantentzen da bizitza?

Kapitalismoa etengabe hazkundera sortzean datza, eta hura herrialdeen Barne Produktu Gordinaren bidez (BPG) neurtzen da; indize horrek, hain zuzen, merkatuaren barruan ekoizten dena baino ez du aberastasuntzat kontabilizatzen. Hala, bada, egungo sistema sozioekonomikoak merkantilizaturik ez dagoen oro gutxietsi eta ikusezin bihurtzen du, jardun hori guztia ezinbestekoa bada ere sistemak funtzionatzen jarrai dezan. María Ángeles Durán ekonomialariak 2009an kalkulatu zuen, Iparraldeko herrialdeetako finantza-krisia lehertu eta gutxira, lanaldi osoko zenbat enplegu sortu beharko lirartekeen, estatu mailan, etxeetan egiten den etxeko eta zainketako lan guztia merkantilizatuko balitz, eta kalkulu horrek erakusten du **beharrizan gehienak merkatutik kanpo betetzen direla**. Egin zuen zenbatespenaren arabera, ekonomia ofizialean 18 milioi eta erdi enplegu zeuden une hartan, etxeko lanak 26 milioi eragingo lituz-

ke; horrek agerian uzten du, beraz, jarduera horiek bizitzarako zer-nolako garrantzia duten eta BPGaren barruan zer-nolako pisua izango lituzketen, kontuan hartuz gero¹³.

Gaur egungo pentsio-sistemarekin, biztanleriaren zahartzea arazo gisa agertzen da, kotizazioetatik datozen sarreraren eta gastuen arteko desoreka gorantz doa-eta. Egiatzko arazoa da, ordea, nagusitutako ikuskera zitala onartzea, sistemarentzat lan-merkatuan txertaturiko pertsonak bakarrik baliodunak diren ideia, alegia. Ikuspegi horrek ez du aintzat hartzen adineko pertsonen bizitza mantentzeko egiten duten ekarpen handia, ez eta gizakien artean nahiz adin batetik bestera dagoen dibertsitate funtzionala ere. Guk uste dugu, batetik, Estatuak pentsioak ordaintzeko baliabideak sor ditzakeela zuzeneko zergen bidez, ondarearen zein kapitalaren errenten gaineko presio fiskala handituz, eta zerga-ihesaren zein zerga-saihestearen aurka irmo borrokatuz. Horrekin batera, gure aburuz, ardua hori ez da erakundeen esku bakar-bakarrik utzi behar; aitzitik, gizarte gisa, antolatzeko beste eredu batzuk bilatu behar ditugu, pertsonen beharriak haien bizi-ziklo osoan zehar betetzeko modukoak.

2.2. Etxeetako zainketa-lana kontraziklikoa da: handitu egiten da krisiarekin

Aurreko krisietan gertatu den bezala, etxeen barruan egiten den lana da (gehienbat emakumeek egina) zerbitzu publikoak deuseztatzearen ondorio suntsigarriak edo familia askoren dirubaliabideen murrizketa gogorra minimizatzen ari dena. Hain zuzen ere, lan ez-merkantilizatuak kontraziklikoak dira, hots, **hezkuntzan, osasunetan, gizarte-zerbitzuetan edo kideko sektoreetan murrizketak egiten direnean, zerbitzuen kalitatea eskasteaz gain, lanordu-kopuru handia eramaten da etxeetara emakumeentzat**. Gainera, langabezia gehitzearekin, etxeko eta zainketako lana areagotu egiten da, norbaitek hartu behar baitu bere gain halabeharrez¹⁴, merkatuan bete ezin daitezkeen beharriak merkatutik kanpo betetzen direlako. Hau da, lan ordainduak galtzen diren neurrian, ordaindu gabeko lanorduak gehitu egiten dira. Horrenbestez, etxeak dira sistemari eusten dion doikuntza-aldagaia, eta, ondorioz, egungo krisi sistemikoak eragina izan du lehendik bazegoen zainketen krisia larriagotzen eta kronifikatzen.

Gure gizartean, etxeetako zainketaren alternatiba bakarra, funtsean, zerbitzu publikoak dira, gero eta pribatizatuagoak eta murriztuagoak, edo zerbitzu pribatuak; aitzitik, alternatiba kolektibo eta solidarioen falta nabarmena dago (laguntza-sareak kasu). Hortaz, gaur egun **bizitzaren jasangarritasuna etxeetatik kanpo unibertsaltasunez kudeatzeko dagoen bide bakarra zerbitzu publikoak** direnez, aztertuko dugu zerbitzu horiek zer ekarpen egiten duten eta haien jokabideak nola eragiten duen emakumeen eta gizonen bizitzetan.

Lehenik eta behin, **zerbitzu publikoek 3 urtetik beherako zainketan betetzen duten rola** aztertuko dugu, etengabeko arreta behar duen populazioa izaki. Batez beste, Europar Batasunean, 10 haurtxotik hiru baino ez dira zaintzen zainketa-zerbitzu profesionalizatuetan (A grafikoa, eranskinean); alabaina, zerbitzu horietako asko ez dira publikoak, eta are gutxiago doakoak. Arlo horretan berebiziko aldeak daude Iparraldeko eta Hegoaldeko herrialdeen artean, zeinetan zerbitzu-urritasunari garestitasuna gehitzen zaion. Hain zuzen ere, baliteke eskaintzaren urritasun hori (arlo publikoaren aldetik, bereziki) eta haurtzaindegi-zerbitzuen prezio handiak arra-

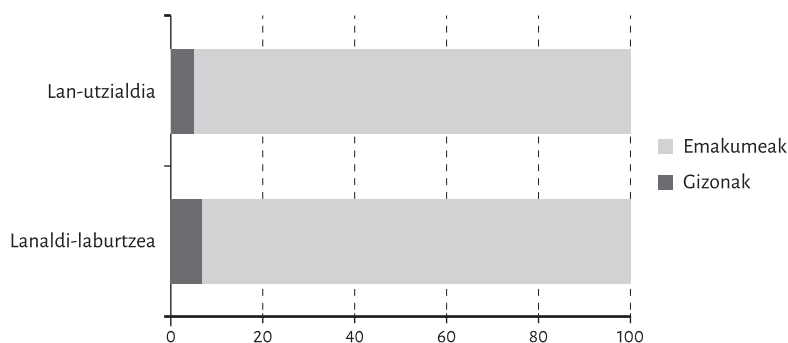
13 Adierazle hori gizartearen ongizatearen neurritzat erabiltzeari uztea aldeztu dugu.

14 Briaies, Álvaro (2013).

zoiak izatea 2010. urtean, INEren arabera¹⁵, esaterako, milioi erdi pertsonak, haietatik gehienak emakumeak zirela, soldatako lanari uzteko edo beren lanaldia laburtzeko, ondorengoak zaintzeko asmoz¹⁶ (ikus aurrerago, lanaldi-laburtzei eta lan-utzialdiei buruzko datuak).

Egoera horrek zuzeneko eragina du haurrak zaintzeko zama beren gain hartzen dutenen lan-aukeretan, eta zama hori emakumeei egozten jarraitzen da; hain zuzen, haiexek jotzen dute gehienetan **bateragarritasun-neurrietara**: INEren arabera (2010)¹⁷, estatu mailan, zortzi urtetik beherako ume bat gutxienez zuten pertsonen artean, % 13k laburtu zuten lanaldia eta, haietatik, % 85,1 emakumeak ziren. Gainera, enplegua zati batean edo erabat uzterakoan, gehien-gehienetan emakumeak dira oraindik erabaki hori hartzen dutenak. Hala, lanaldi osoko lan-utzialdia hartu zutenen % 92,8 emakumeak izan ziren, eta, orobat, lan-utzialdi luzeagoak eskatu zituzten. Eta enplegua uztea erabaki zutenen artean, 10etik 9 emakumeak izan ziren.

1. grafikoa: EAEko biztanleria landuna, bateragarritasun-neurrien arabera (%)

Iturria: Emakunde. 2011ko zifrak, Enplegu eta Gizarte Gaietako Sailaren datuetan oinarriturik.

1. grafikoa azaltzen denez, baita EAEn ere larriagotzen dira genero-arrakala horiek, non gizonak lan-utzialdi bat hartzen dutenen % 5 baino ez diren eta ozta-ozta lanaldi-laburtzeen % 7 eskatzen duten. Politika publikoak ez dira laguntzen ari gizonak koardura har dezaten bizitzaren zainketan; aitzitik, familia, lana, bizitza pertsonala eta soziala bateragarri egiteko ardura emakumeek izan dezaten finkatzen dute¹⁸. Hala, aitatasun-baimena besterenezina lau asteraino luzatzea, 2009rako aurreikusita, ordutik atzeratzen dabilta, urtez urte, kostuaren aitzakiarekin. Koardurarako pauso handia eragingo lukeen neurri horren kostua, alabaina, 200 milioi euro inguru litzateke. Gogoan izan dezagun, esaterako, Bankiaren erreskatea bakarrik Estatuaren dirukutxei 23.000 milioi baino gehiago kostatu zitzaizela; horrek argi uzten du, utzi ere, non dauden gure sistemaren lehentasunak.

Bestalde, badira genero-arrakala handiak **mendetasuna duten pertsonen zainketan** ere, gehienbat emakumeek beren gain hartzen duten lan bat, lan-merkatuarekin duten harremana gorabehera (B grafikoa, eranskinean). Horrez gain, Mendetasun Legearen –hau da, Mendeta-

¹⁵ http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=/t22/e308/meto_05/modulo/2010/&file=pcaxis

¹⁶ Umeak zaintzeko, lanaldi partzialan lan egitea edo lan egiteari uztea erabaki zuten 10 pertsonatik seik zainketa-zerbitzuak "oso garestiak" zirelako hartu zuten erabaki hori. Mendekotasuna zuten pertsonak zaintzeari zegokionez, % 43,7k oso handiak iritzi zieten zerbitzu horien prezioei. <http://www.ine.es/prensa/np663.pdf>

¹⁷ <http://www.ine.es/prensa/np663.pdf>

¹⁸ Gure ikuspegitik, hertsiki ezinezkoa da merkatu-esparrua eta bizitzaren gainerako esparruak bateragarri egitea, logika bate-raezinak dituztelako: kapital-metaketa bizitzaren jasagarritasunarekin gaizki uztartzen den helburu bat da.

sun-egoeran dauden Pertsonak Zaintzeari buruzko Legearen— ondoriozko prestazioa jasotzen duten pertsonen kopurua jaitsi egin da 2014. urteaz geroztik, eta murrizketa hori gehitzen zaio familiako zaintzaileek (haietatik % 92 emakumeak dira) jasotzen dituzten prestazioei jada eginkoari; azken horiei, gainera, Gizarte Segurantzarako kotizazioa kendu zieten 2012an, Mendetasun Legea geldiarazi eta murriztu ondoren.

Finantza-krisa aitzakiatzat erabili da, orobat, **bitzta mantentzeko ardua soziala beste arlo batzuetan murrizteko**. Esaterako, eskola-jantokien prezioa nabarmen igotzen ari da edo, beste alde batetik, gaixoentzako zerbitzu publikoetan ere murrizketak egiten ari dira, egunean 20 ordutik gorako zainketak behar dituzten pertsonen % 55 inguruk zainketa horiek etxean jasotzeraino, beste herrialde batzuetan, hala nola Danimarkan edo Suitzan, ehuneko hori % 15 inguru denean.

Laburbilduz, aurreko datuek eta azterketak agerian uzten dute **gure gizartean bitzta mantentzea arlo pribatuan dagoela, hau da, familien esku**. Puntu honetan, nabarmendu behar dugu familietan hierarkia- eta botere-harreman asko daudela, eta hori guztiak emakumeek eginko zainketa-lanaren esplotazioan hartzen duela oinarri, aztertu dugunez¹⁹. Gai horretan sakontzen jarraituko dugu, gure gizarteetan egiten den denbora-erabilera aztertuz.

2.3. Nola erabiltzen dute denbora gizonak eta emakumeak?

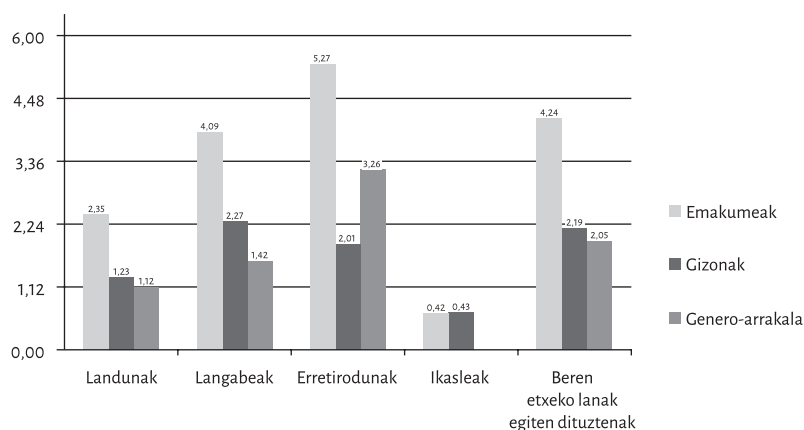
Ordaindu gabeko lanaren parekotasunik gabeko banaketa ikusgai bihurtzerakoan, denboraren erabilerari buruzko inkestak dira tresna argigarrienetakoak, agerian uzten baitute zer jarduera behar diren bitzta mantentzeko, eta jarduerok zeinek egiten dituzten. Iparraldeko herrialdeetan halako tresnak orokortu izana borroka feminista luze baten emaitza da. Hain zuzen, borroka horren une gorenetakoa bat izan zen Nazio Batuen Emakumei buruzko I. Konferentzia 1975ean (Mexiko Hiria), konferentzia horretan, Estatu-talde handi batek, Vatikanoa buru, aurrez aurre egin baitzion kontra tresna horri.

Denbora-erabilerari buruzko inkestek agerian uzten dute emakumeek zailtasun handiagoak izaten dituztela lan ordainduan, ordaindu gabeko lanaren pisu nagusia hartzen dutelako beren gain familiaren testuinguruan, hau da, haurrak edo helduak zaintzea eta etxeko lanak egitea. Europar Batasunak 2013. urtean, 2010eko datuekin, argitaratutako txosten baten arabera (C grafikoa, eranskinean), emakumeek astean 26 ordu ematen dituzte ordaindu gabeko lanean, gizonen artean horretan erabiltzen dituzten 9 orduen aldean. Emakumeen eta gizonen arteko arrakala txikitu dela atzeman da 2005etik 2010era bitartean, emakumeek horretan emandako orduak gutxitzearen ondorioz batik bat; izan ere, gizonak ordaindu gabeko lanetan emandako denbora astean ordu erdi gehiago baino ez zen gehitu. Gainera, emakumeek eta gizonak etxeko eta zainketako lanean erabiltzen dituzten lanen arteko aldeak badu eragina diru-baliabideak sortzeko garaian. Soldatan oinarrituz egituraturiko gizarte batzuetan, baliabiderik ez edukitzeak bitzta autonomoak eta indarkeriarik gabekoak izatea galarazten die emakume askori²⁰.

19 Desazkundea kolektiboko feminismoen taldea (2013).

20 Hegoalde globaleko herrialdeetako jatorriko kulturetan soldata hain erroturik ez badago ere eta pertsonak beharizanak merkatutik kanpo betetzeko trebetasun handiagoak badauzkate ere, soldataren mendekotasuna gorantz doa, Iparraldeko globalekoak bezain gizarte kontsumistak eraikitzen ari diren neurrian.

2. grafikoa: Etxeko lanetan erabilitako denbora, lan-merkatuarekiko harremanaren arabera, 2013

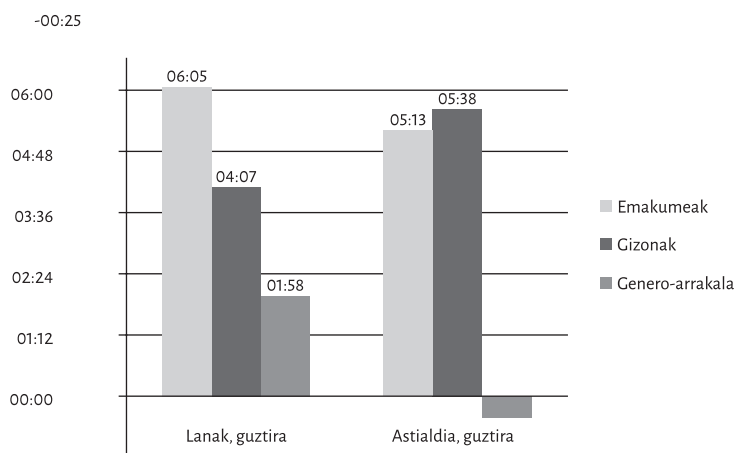

Iturria: Eustat. Denbora-aurrekontuen inkesta, 2013.

2. grafikoa datu deigarriak ematen dizkigu, hala nola lan merkatuan dauden emakumeek gizon langabe edo erretirodunek baino lan handiagoa egiten dutela etxeetan. Hala, **emakumeek, lan-merkatuarekin duten harremana edozein izanik ere, beti ematen dute denbora gehiago etxeko lanetan, gizonek baino**. Datuok argi erakusten dute zer pisu duten oraindik genero-rolak emakumeen eta gizonen jardueretan. Europa mailan ere, emakumeek denbora gehiago erabiltzen dute lanean, gizonek baino, biztanleria oro har zein landunak kontuan hartuta, eta horrek ezin hobeki ikustarazten du emakumeek lanaldi bikoitza izaten dutela eta **emakumeak lan-merkatuan sartzeak ez duela funtsezko eran eragiten gizonek ordaindu gabeko lanean koardura har dezaten**.

Gure errealitate hurbilenean ere, EAEn egin zen denbora-aurrekontuaren azken inkestak (3. grafikoa) agerian uzten du emakumeek, asteen, gizonek baino ia 14 ordu gehiagoz lan egiten dutela; desberdintasun horren azalpena izan daiteke gaur egun batzuek eta besteek lan-merkatuan ematen dituzten denboren arteko aldea oso txikia izatea –egunean 4 minutu eskas–, baina, hala ere, emakumeek gizonek halako bi denbora erabiltzea ia etxeko eta pertsonen zainketako lanetan (D grafikoa, eranskinean).

3. grafikoa: EAEko biztanleriaren eguneroko denbora-erabilera (2013)

Iturria: Eustat. Denbora-aurrekontuen inkesta, 2013.

2.4. Emakumeen parte-hartzea handitu egin da lan-merkatuan, baina, zer lan-mota lortzen dituzte?

Azken hamarkadetan—eta sexuaren araberako lan-banaketa ezartzeko gizonetzkoen klasearteko ituna alde bakarrez haustearen ondorioz—, emakumeak pixkanaka sartu dira lan-merkatuan, ikusi dugunez, eta, aldi berean, gizonen jarduera-tasa apur bat jaitsi da; hala, genero-arrakala erdia baino gehiago txikitu da azken 25 urtean. Azken hamarkadan, generoen arteko aldea 8 puntu laburtu da EAEn, eta gaur egun 11 puntu pasatxokoa da (E grafikoa, eranskinean).

Bereziki interesgarria da ikustea, emakumeek etxeetan egiten duten lana gorantz badoa ere, parte-hartzea 6 ehuneko-puntu baino gehiago handitu dutela lan-merkatuan, finantza-krisia lehertu zenez geroztik. Paradoxa horrek erakusten du gizarte-mandatuz emakumei *dagokiela* etxeko ongizatearen azken ardura: beste diru-baliabiderik ezean, emakumeak *moldatzen* dira eguneroko beharrezko erantzuteko. Egungo egoera “txatal-ekonomia” deritzona sortzen ari da: etxeetako kideek eskuragarri dituzten baliabide guztiak jartzen dituzte ororekin banatzeko (denbora, lehen erosten ziren gauza batzuk doan eginez; dirua, finantza-fluxu alternatiboak eta informalak sortuz; espazioa, etxea partekatuz; informazioa; etab.), emantzipatutako gazteak (eta ez hain gazteak) familia tradizionalera itzulita, edo familia zabala sendotuta. Txatal-ekonomia hori oso adierazgarria da; hain zuzen ere, errealitate ekonomikoa interdependentziako errealitate bat da. Kontua da interdependentzia horretaz arduratzen den sarea oraindik ere familia-eredu tradizionalei loturik dagoela²¹ eta halako eruedetan emakumeek egiten dituztela zainketako lan gehienak.

Hala ere, emakumezko biztanleria aktiboaren gehikuntza hori toki askotan gertatu da haien langabezia-tasa handitzearen trukean, batez ere Hegoaldeko Europako herrialdeetan. Hala, estatuan mailan, milioi erdi emakume txertatu dira lan-merkatuan 2008tik, baina % 10 inguruk baino ez dute enplegua lortu.

EAEn langabezia tasak azken urteetan izandako bilakaera aztertzen badugu (F grafikoa, eranskinean), azken hamarkadan murriztu egin dira emakumeen langabezia gizonena halako bi zela hainbat urtetan zehar adierazten zuten eskandaluzko genero-arrakalak²², eta, areago, gizonen langabezia handiagoa ere izan da 2009. urteaz geroztik, finantza-krisia lehertu zenetik, hain zuzen, gehienbat eraikuntzaren sektorean enplegua era masiboan suntsitu zelako, hura oso sektore maskulinizatua izaki. Egoera hori guztiz berria suertatzen da, eta maskulinitate-krisi bat eragiten ari da, gizon askok hornitzaile nagusiaren rola galtzeari lotutakoa. Fenomeno hori maila globalean hedatzen da; hala, Ameriketako Estatu Batuetan, umeak dauzkaten etxeei dagokienez, 10etik 4tan dira emakumeak hornitzaile nagusiak, 1960an % 11 baino ez zirelarik²³.

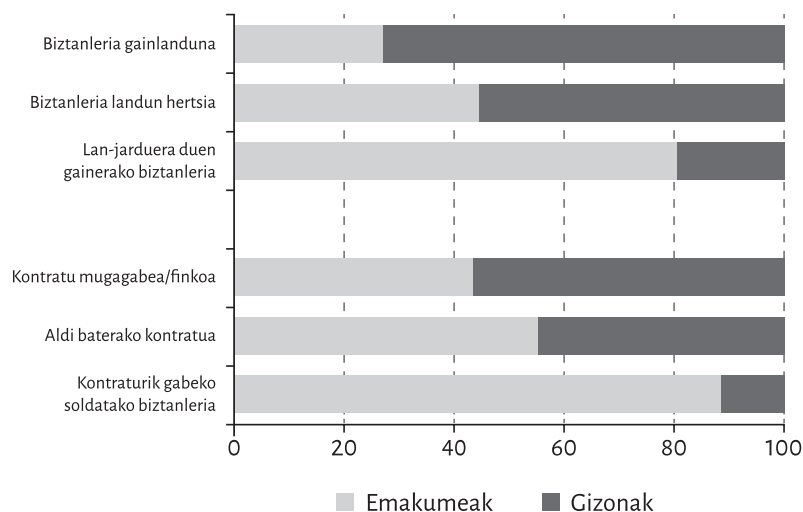
Hala eta guztiz ere, batzuek eta besteek egiten dituzten lanen ezaugarriak aztertu behar dira, halaberrez. Hain zuzen, 4. grafikoa ikusten dugunez, gehienbat gizonek dituzte 40 ordutik gorako enpleguak. Hori horrela da **emakumeak izaten direlako lana eta familia bateratzea hautatzen dutenak**, generoaren parekotasunik gabeko eraikuntza soziala dela-medio; izan ere, eraikuntza horrek haien familiak zaintzeko funtsezko mandatu txertatzen du emakumeengan.

21 Pérez Orozco, Amaia (2012)

22 1980ko eta 1990eko hamarkaden zati handi batean, gizonen langabezia tasa % 10 eta % 15 artean zegoen; eta emakumeena, aldiz, % 35era ere iritsi zen.

23 <http://latino.foxnews.com/latino/espanol/2013/05/29/mujeres-son-principales-proveedoras-en-4-de-cada-10-hogares-de-eeuu/>

4. grafikoa: EAEko landunen tasa, sexuaren arabera (%) 2010

Iturria: Emakunde. 2011ko zifrak, Eustaten datuetan oinarriturik.

Enplegu-egonkortasunari dagokionez, berriz ere gizonak izaten dituzte gehienbat kontratu mugagabeak. Emakumeen enpleguaren aldibaterakotasun handiagoaz gain, ezkutuko ekonomian, kontraturik gabeko lanak egiten dituztenen artean, % 90 dira emakumeak. Horrek zuzeneko lotura du etxeko enpleguan dagoen esplotazio- eta kolokatasun-maila handiarekin. Kontuan hartzen badugu, gaur egun, eskubide sozialak kotizazioei zuzenean loturik daudela, berriz ere dira emakumeak gure gizarteetan enpleguak duen zentralitatearen ondorio okerrenak nozitzen dituztenak; izan ere, egoera horretan, etorkizunean prestazioen eta erretiroaren aldetik izango dituzten eskubideak murrizten zaizkie, bai eta, ondorioz, beren bizitzak mantentzeko aukerak ere.

Aztertzeke interesgarria den beste alderdi bat da umeak izateko erabakiak lan-merkatuan sartzeko aukeretan duen eragina. Argigarria da, oso, Europar Batasunean ugaltzeko adinean diren emakumeen eta gizonen artean, enplegu-tasaren genero-arrakala oso txikia izatea umerik ez duten bitartean, eta arrakala hori halako sei bihurtzea ama edo aita izatea erabakitzen dutenean, une horretan emakumeen jarduna nabarmen murrizten delako lan-merkatuan—edo merkatutik ateratzen direlako, edo bazterkeria jasaten dutelako lanpostua lortzeko garaian—, gizonenak, aldiz, gora egiten duen bitartean (5. grafikoa). Argazki horretan agerian geratzen da gure gizartearen zenbateraino jarraitzen duen indarrean gizona, ogi-irabazle/emakumea, etxekoandre sexuaren araberako lan-banaketa-eredua, berdintasunaren irudipen hedatuaren ikuspegitik ia gairidituztat ematen bazen ere. Egia esatera, paradigma lerratu egin da —eta gero eta neurri handiagoan— gizon hornitzailea, batetik, eta emakume zaintzailea eta, lanaldi partzialean, hornitzailea, bestetik, dauzkan familia-eskema baterantz²⁴.

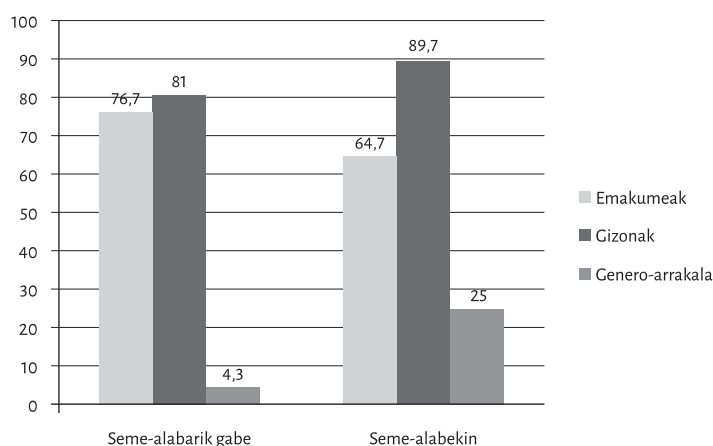
Ildo horretan, nabarmendu behar da bizkor ari dela **gora egiten lanaldi partzialeko enplegua duten emakumeen ehuneko** eta ia hiru emakumetik bat dagoela egoera horretan EAEn; gizonen artean, aldiz, % 5 baino ez. Emakundek emaniko datuen arabera²⁵, EAEn eta 2012an, lanaldi partzialeko kontratua zuten pertsonen % 82 emakumeak ziren, eta haietatik % 92k nahiago zuten lanaldi osoan lan egin, baina ezin zuten, horrelako lanik aurkitzen ez zutelako. Beharrezkoa

²⁴ Pazos Morán, María (2013).

²⁵ EAEko Gizonen eta Emakumeen Berdintasunerako VI. Plana, Emakunde, 2014ko maiatza, 88. or.

da datu horiek goiburu sinplisten azpian ez ezkutatzea (esaterako: “oparaldietan, emakume askok familiako konpromisoez arduratzea aukeratzen dute, lanekoak baztertuta”²⁶); izan ere, halakoek pentsarazi nahi digute emakumeek lana etxetik kanpo bilatzen dutela behar ekonomikoek hartara bultzatzen dituztenean bakarrik. Gure apustu feminista eta desazkunderaletik, gure iritzia da 21 orduen txostena –enplegua lanerako adinean dauden pertsona guztien artean ekitatiboki banatzearen aldekoa– birplantatzeak aukera sortzen duela enpleguak lanaldi partzialaren eta osoaren arteko bereizketaren arabera ikusteari uzteko, eta enplegu horiek bizitzeko *bizipoza* merezi duten bizitzak mantentzeko baliagarriak izan daitezen.

5. grafikoa: Emakumeen eta gizonen enplegu-tasa EB27n, 15-49 urte bitarte, seme-alabekin eta gabe, 2010

Iturria: Eurostat. Biztanleria aktiboaren inkesta. Urteko batez bestekoa.

Ordainsarien alderdia ere bada emakumeek lan-merkatuan jasaten duten bereizkeriaren beste erakusgarri bat. Gaur egun, kalkulatzenez, **gizonen eta emakumeen arteko soldata-aldea** EAEn 7.000 euro baino gehiagokoa da urtean, batez beste, eta arrakala hori are larriagoa da ordainsari eskasena dituzten sektoreetan, halakoetan, gizon batek jasotzen dituen 100 euroko, emakume batek 65 jasotzen baititu. Laburbilduz, emakume landunen % 81ek urtean 24.000 euro baino gutxiago jasotzen dituzte, eta gizonen artean, aldiz, proportzio hori % 57koa da.²⁷ Soldata-desparekotasunak are larriagoak dira migratuen kasuan²⁸, diru-baliabideak eskuratzeko aukerak jatorri geografikoarekin zuzeneko lotura duelarik. Hala, jatorria Latinoamerikan duen emakume baten urteko batez besteko diru-sarrerak (12.334 €) Espainiako herritartasuna duen gizon baten sarreraren erdia baino gutxiago dira²⁹ (25.671 €). Hain zuzen ere, azterketa interseksionala egin behar da³⁰ bazterketek, oro har, izaten duten eragin biderkatzailea ikusgai bihurtzeko, ez baitira bakarka agertzen, ez eta banaka funtzionatzen ere. Esaterako, Bilboko Udalak egin zuen azterlan batean, atzeman zen dibertsitate funtzionala zuten emakumeen langabezia-tasa hiru aldiz handiagoa zela emakumeen tasa orokorra baino, eta desgaitasuna zuten gizonena halako lau zela,

26 <http://www.elcorreo.com/bizkaia/economia/trabajo/201406/08/mujeres-acaparan-empleo-creado-20140605175226.html>

27 Emakunde, 2012.

28 Migratu terminoa erabiltzen dugu, migratzailea erabili ordez, Munduko Emakumeak-Babeleko gure kideen proposamenak aintzat harturik. Haiek diotenez, migratzeko erabakiak ez dira aukera libreak; aitzitik, globalizazio neoliberalak kanporatu egin ditu beren herrialdeetatik.

29 Emakunde, 2012, 40. or. 2009ko datuetan oinarriturik.

30 Platero, Raquel (Lucas) 2012.

bai eta gizonen tasa baino hamar aldiz handiagoa ere. Puntu honetan, horren inguruan egon ohi den datu-urritasuna erakundeen sentiberatasun- eta borondate-faltaren adierazle asaldagarria da, kolektibo horiek aurre egin behar dioten egoera ezagutzeko garaian.

Bestalde, emakume asko lan-merkatutik aldizka, lanaldi partzialean, ezkutuko ekonomian edo lansari-kategoria apaletan igarotzeak badu zuzeneko isla bai langabezia-prestazioetan, bai erretiro-pentsioetan. Hala, Bilbo udalerrian, 65 urte baino gehiago dituen emakume batek 746,12 euro jasotzen ditu, batez beste, gizon batek jasotzen dituen 1402,02 euroen ia erdia³¹.

Lansari-bereizketaz gain, *kristalezko sabaia* delakoa ere hor dago, emakumeek ardura-postuak iristea galarazten, sektore publikoan zein pribatuan, eta fenomeno hori areagotzen ari da, krisia dela-medio. Hala, 2008an, emakumeak zuzendaritza-postuen % 20tan zeuden, baina azken urteetan ehuneko hori erdira jaitsi da estatu mailan³².

Ondorio gisa, nabarmendu behar da, emakumeek bizitza duina eta autonomia izateko dituzten aukeretan, eragin handia duela gizarteak baliorik ez emateak emakumeek egin ohi dituzten eta oraindik haiek gehienbat egiten dituzten lanei, bai eta beste lan batzuk eskuratzeko aukera ez emateak ere. Bizitza mantentzeko ardura, beraz, pribatizaturik—etxeen kontu—, feminizaturik, eta gero eta merkantilizatuago dago.

2.5. Osasun-bazterketako neurriak: arauketa eta abian jartzea

Estatuan, apirilaren 20ko 16/2012 Errege Lege Dekretua onartu izanak koxka bat estuago jarri du hainbat kolektibok beren bizitza mantentzeko borrokan aurre egin beharreko egoera, lehendik ere egoera zaila izanda. Legezko tresna horrekin, osasun-arretaren unibertsaltasuna ezabatu da, zerbitzu publikoen ahultasunaren adibide argi batean; izan ere, zerbitzuok kenduz joaten dira—lehen eskubideak zeuden tokian— irabaziak ateratzeko aukerak ikusten dituzten interesen mesedetan.

Nahiz eta Konstituzioak eta Osasunari buruzko Lege Orokorrak osasunerako eskubidea estatuan bizitzearekin lotzen duten, 16/2012 Errege Dekretuarekin, kotizazio soziala izango da aurrerantzean zerbitzu hori ematea bermatuko duena³³. Margarita Lemak aditzera ematen duenez (2013): “hemendik aurrera osasunerako eskubidearen titulartasunak unibertsala izateari utzi dio, eta asegurdun-izaeraren mende egotera igaro da; hartara, aurrerantzean baldintza jakin batzuk bete beharko dira, lan-merkatuan parte hartzeari lotutakoak”. Gure bizitzak mantentzeko eskubidearen unibertsaltasuna erdigunetik urruntzen da, eta haren tokian kotizatzen duen lana, enplegua, betiereko merkatua jartzen da.

Neurri horrekin, bizileku-baimenik eta, ondorioz, lan-kontratu formal bat lortzeko aukerarik ez duten migratuak zuzenean osasun-sistema publikotik baztertuta geratzen dira, ezin baitute osasun-txartelik eduki³⁴. Dena dela, egoera erregularrean dauden hainbat pertsona ere bazter-

31 Bilboko adineko emakumeen egoerari buruzko diagnostikoa. Bilboko Udala, 2012.

32 <http://www.rtve.es/noticias/20130306/crisis-fulmina-mitad-mujeres-directivas-espana/613643.shtml>

33 Yo Sí Sanidad Universal plataforma, 2012.

34 Egoera irregularrean dauden migratuei aplikatzen zaien hiru salbuespen bakarrak dira larrialdiena, haurdunena eta adin-

tzen dira: bai migratuak (26 urte baino gehiago izanez gero, inoiz kotizatu ez badute, eta paperak dekretuaren onarpen-dataren ondoren lortzen badituzte), bai estatukoak (26 urte baino gehiago dutela, kotizatu ez badute, frogatu egin behar dute urtean ehun mila euro baino gutxiagoko sarrerak dituztela), murrizketaren helburua, praktikan, atzerritarrak kanporatzea bada ere. Egun batetik bestera, lehen mailako arretako profesional batengana ezin jo zezaketen pertsonen kopurua 870.000 baino gehiago zen³⁵, Osasun Ministerioaren datuen arabera. Nahiz eta kolektiboen arabera banakaturiko datuak eman ez diren, antolakunde sozialek, hala nola Red Acoge deritzonak, jakintzat ematen dute kendu diren osasun-txartela gehienak pertsona migratuen txartelak izan direla³⁶.

EA Eren kasuan, EA]ren gobernuak 2013an heldu zenetik, egitez aplikatu zaie osasun-bazterketa bizileku-baimenik gabeko atzerritarrei, errolatuta urtebete baino gutxiago daramatenean. Gizarte-, familia- edo lan-errotzea egiaztaturik ere, ez da bermatzen lehen mailako arreta erroladan urtebete baino gutxiago egon direnentzat. Bizilekua urtebetetik gora finkatuta daukaten migratuen kasuan, baliabide urriak edukitzea edo gizarte-laguntzaren bat jasotzea ere frogatu behar dute, bai eta, beste bide batetik, beste osasun-laguntzarik ez izatea ere. Egoera horrek, estatuko sistemaren aldean, babes-eremu handiagoa ematen du, baina ez ditu ezkututzen osasun-bazterketako mekanismoak eta osasun unibertsalaren kontzeptuaren haustura. Bestalde, Nafarroan –gobernuan UPN zela– errolatuta egun bat eramatearekin osasun-txartela eskatzeko aukera ematen zuen lege bat onartu zen³⁷.

Amnistia Internazionala, Munduko Medikak, Red Acoge, eta SEMFYC (Familia eta Komunitate Medikuntzako Espainiako Elkarte) antolakundeek batera osatu zuten txosten baten arabera (2012), egoera irregularrean dauden emakume migratuek osasun-laguntza ez izateak haien osasunaren gaineko ondorioak ekarriko ditu, bereziki sexu- eta ugalketa-osasunean³⁸, “gaixotasun ginekologikoen detekzio goiztiarrerako proba diagnostikoak eta *screening*-a ez egitetik hasita, haurdunaldia borondatez eteteko kasuetan estaldura sanitariorik ez izateraino”. Bestalde, lehen mailako arretako zentroak funtsezko nodotzat jotzen dira indarkeria-egoera jasaten duten emakumeak goiz detektatzeko eta identifikatzeko. Agiririk gabeko emakume migratuei osasun-txartela ukatzean, osasun-zentroek halako emakumeak identifikatzeko, haiei aholku emateko nahiz lagun egiteko aukera galtzen da, genero-indarkeria jasaten dutenean. Lehen mailako arretako zentroak badira pertsonen trafikoaren kasuei antzemateko puntuak ere. Egungo legedian, suspertzeko eta gogoeta egiteko aldiak dauden emakumeentzat mugatzen da osasun-laguntza³⁹, eta oso gutxitan gertatzen da trafikagai hartutako emakumei kategoria hori onartzea.

Bazterketa-kasuak ez ezik, legean jasotako egoeretan emakumei arreta ez ematea ere salatu dute hainbat gizarte eragilek. Margarita Lemak (2013) aipatu duenez, Munduko Medikak elkar-

gabeena. Hala ere, badira zenbait ahots, salbuespen horiek betetzen ari direnik zalantzan jartzen dutenak: http://www.eldiario.es/desalambre/exclusion-sanitaria-personas-probar-Gobierno_o_297470798.html

35 http://www.eldiario.es/desalambre/inmigracion/personas-excluidas-sistema-sanitario-publico_o_178832467.html

36 <http://yoelijoserhumano.org/un-reforma-sanitaria-inhumana/ines-diez-se-esta-denegando-el-acceso-a-la-sanidad-a-personas-que-si-tienen-papeles/>

37 http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/07/27/paisvasco/1374944586_475850.html

38 Esamoldea erabili arren, sexu-osasuna eta ugalketa-osasuna halabeharrez elkarrekin lotzearen aurka gaude; izan ere, eslogan feminista ezagun batek dioenez, “sexualitatea ez da amatasuna”.

39 Agintariak pertsona bat trafikoaren biktimatzat aitortzen badute, suspertzeko eta gogoeta egiteko aldi bat ematen zaio, epe jakin batean zigor-prozedura eteten da, eta herrialdean geratzen uzten zaio, bai eta haren seme-alabei ere, halakoak dituenean.

teak kasu ugari berri izan du, non haurdun atzerritarrei osasun-txartela eskatu zaien arreta jaso ahal izateko, legez hori beharrezkoa ez bada ere; horrek atzerapenak eragin ditu jaio aurreko azterketa medikoak egiteko epeetan.

2.6. Etxeko enplegua

Adingabe eta adinekoen arduratzeko zerbitzu erabilgarriak ez egotea, bizikideen artean etxeko lana ez banatzea, enpleguen eta zerbitzuen ordutegiak zainketa aintzat hartu gabe antolatzea, etxebizitzaren, hirigintzaren... alorreko politikak pertsonen ahultasun-egoerari ez ikusi egitea egoera jasanezinen sorburu dira, eta halakoek dituzten konponbide guztiak emakumeen esplotazioan oinarritzen dira. Etxeko langileek emakume horietakoak dira. Azken urteetako biztanleria aktiboaren inkestan (BAI), etxeko enpleguan diharduten emakume landunen ehunekoa % 8 ingurukoa da beti. Eusko Jaurlaritzaren 2011ko etxeko enpleguari buruzko inkestan, zenbatesten zuten sektorean 89.423 pertsona zeudela (sexuaren arabera banakatu gabe, baina emakumeak % 90 baino gehiago izaten dira), eta haietatik % 34 atzerritarrak zirela. Atzerriko barne-langileen % 23k ez zuten paperik.

Etxeko enpleguari ez zaizkio aitortzen garatzen dituen jakintzak. Etxeko langileek langintza askoren berezko lanak egiten dituzte, batere aitormen profesionalik gabe. “Etxeko langilea” izendapenak, bestelako lanbide-sailkapenik gabe, bazter uzten du etxeko lan batzuek eta besteek eskatzen duten trebakuntza, edo haurren eta adinekoen zainketa. Sektorearen arauketak ez ditu errespetatzen soldatiko gainerako enpleguaren estandarrik: asteko lanaldia 60 ordukoa izan daiteke; kontratuaren betebeharren artean gaua etxean eman beharra sartzeak ez dakar inongo ordainik berekin; soldatiko gehiegikeriazko % 30eko deskontua egin daiteke, mantenuagatik; gainerako sektoretan baino kalte-ordain txikiago batekin kalera daitezke langileak... Gainera, lan-arloko arauak bete daitezkeen zaintzeko ardura duten erakundeek ez dute etxeko enplegua kontrolatzen, egoitzaren bortxaezintasunaren aitzakiarekin.

Etxeko langileentzako enpleguaren bilaketa agentzia pribatuen esku dago, eta haiek are kolokatasun handiagoa eragiten dute sektorean, zainketa-zerbitzuetan dagoen hutsunea eta –sektorean eraginkortasunezko bitartekari-lanik egiten ez duten– enplegu-zerbitzu publikoen utziera negozio bihurtuta. Agentziek legean ezarritako azpiko lanaldi eta soldatiko jasotzen dituzten enplegu-eskaintzak kudeatzen dituzte, eta, sarritan, hileroko zenbatekoak kobratzen dizkiete enplegu-emaleei, azken horiek ordaintzeko prest baitaude, zerbitzuaren jarraitutasuna ziurtatze aldera.

Bizi-kalitatearen irizpideak, zerbitzuetarako gastu soziala, enpleguaren nahiz bizi garen espazioen antolaketa, eta abar birpentsatzea ez da hain premiazkoa herritarren zati handi batek etxeko zerbitzu pribatua eskura daukanean, haren kostu apala dela-eta. Barne-langileen zainketa-lanaren zati handi bat ezkutuko ekonomian dago, eta emakume migratuek egiten dute, Atzerritarrei buruzko Legeak eskatzen duen bidesariaren pagatzaile: barne-langile hiru urtez, 900 euro inguruko soldatiko edo, batzuetan, gutxiagokoak jasotzen, batez beste 14 ordu dituen lanaldi baten ordainetan, etxebizitzatik irteteko eskubiderik gabe, lan-kontuengatik ez bada, eta astean egun eta erdira ere iristen ez den atsedenaldira dutela. Hiru urte horiek beterik, erregulartzeko prozedurak enplegu-emalearen laguntza eskatzen du; azken horrek, batzuetan, bere parte bat betetzeari uko egin, eta langilea kalera botatzen du, edo legez kanpoko baldintzak onartzera behartzen du, kontratua eta Gizarte Segurantzako alta formalizatzearen truke.

Eskubide eskaseko egungo egoera ez du ez kasualitateak ez sektorea ahaztu izanak eragin; aitzitik, kostuen eta irabazien kalkulua izan da. Etxeko enplegua infrabaloiekoa da. Mendetasun Legeak jasotako etxeko laguntzako zerbitzuan, orduaren prezioa lau edo bost aldiz handiagoa bada etxeko langile baten orduarena baino, azken langile horren bereizketa-egoerari eustea ezinbestekoa da kontuak ongi ateratzeko. Noiz edo noiz etxeko langileen egoera benetan iraultzeko, langile horiek zainketa-lanerako konponbidea izateari utzi behar diote.

2.7. Zerga-sistemak neutroak dira?

Lan honen luze-zabalak gai honetan sakontzeko bide ematen ez digun arren, ezin dugu ahaztu zerga- eta prestazio-sistemek sustagarria ken dezaketela berariaz zerga-arloan, bigarren mailako langileak –gehienbat, emakumeak– beren egoeran harrapaturik utzita horrela. Baterako aitortpeneko zerga-sistemek sustagarria kentzeko joera handiagoa izaten dute, sarrera nagusiari gehitzen zaion edozein beste diru-sarrera zerga-tasa handiago batekin zergapetu ohi delako. 1980. urtearen hasieran, EBk baterako aitortpenaren aurkako jarrera hartu zuen, eta Europar Batasuneko estatu gehienetan banakako zergapetzea sartzen lagundu zuen horrek. Hala ere, baterako aitortpena zenbait estatutan atxiki dute, besteak beste, Estatu Espainolean. Azken horretako PFEZan, hain zuzen, zerga-aringarri handiagoa ematen da sarrerarik gabeko ezkontidegatik, ardurapeko ume batengatik baino, kontuan hartu gabe umea zaindu egin behar dela eta, beraz, gastuak dakartzala, eta heldu batek, aldiz, zaintzen eta etxeko beste lan batzuk egiten jardun dezakeela, familiari gastuak kenduta horrela (María Pazos, 2013). Zalantzarik gabe, ikuskera horren oinarrian badago, egon ere, lan-merkatutik kanpo dagoen oro biztanleria ez-aktibotzat jotzen duen begirada androzentriko bera⁴⁰. Hortaz, ikusarazi behar da baterako aitortpena, alargun-pentsioak, amatasun- eta aitatasun-baimenen arteko desparekotasuna, eta bateragarritasun-politikak deitutakoetatik asko sexuaren araberako lan-banaketari eusteko sustagarri ekonomikoak direla.

3. GOMENDIOAK ETA ALDARRIKAPENAK

Erasotzen digun krisi multidimentsionala ikusita, agerikoa da “merkatu-ekonomia” delakoaren gaitasunik eza pertsonen beharrian globalak betetzeko, planetaren mugen barruan⁴¹, biziaren jasangarritasunak eta kapital-metaketak tentsio konponezinak sortzen dituztelako, bata edo bestea hautatzera behartzen gaituztenak. Ezinbestekoa da aztertzea nola elkarrekin lotu justizia soziala (oinarrizko beharrianak era unibertsalean betetzea), ingurumen-justizia (beharrian horiek naturak markaturiko ondasunekin eta denborekin betetzea), genero-/”arraza” edo etnia-justizia (beharrian horiek betetzeak mendekotasuneko, esplotazioko eta/edo zapalkuntzako harremanik ez ezartzea) eta aldi berean ahalik eta askatasunik handiena gorde (beharrian-betegarriak eta lanak aukeratzekoan). Laburbilduz, argitu behar da zer egitura-mota izan daitezkeen baliozkoak bai baliabide mugatuak esleitzeakoan, bai galdera hauei erantzutekoan: zer beharrian bete? norentzat bete? eta nola bete?⁴², “bizitzeko *bizipoza* merezi duten bizitzak” bizitzeko xedez.⁴³

40 “Etxekoandreak lanean egun guztia, eta gero emakume ez-aktiboak omen dira”, dio eslogan feminista ezagun batek.

41 Desazkundera kolektiboko feminismoen taldea (2013).

42 Logika produktibista ez erortzearen, “ekoitzi” ordeztzea eta haren tokian “(beharrianak) bete” erabiltzea azpimarratzen dugu.

43 Jatorrizko esaldia, “bizitza merezi duten bizitzak” aldatu dugu, mezu baikorrago bat nabarmentzeko.

Desazkundeak zalantzan jartzen du gure bizitzetan enpleguak eta kontsumoak zentralitatea izatea, eta gogoeta egin du ekoizpenaren, enpleguaren eta kontsumoaren artean dagoen dinamika zirkularraren inguruan, gure denbora gehiena ardatz horren inguruan egituratzen baita. Azterketa hori abiapuntutzat harturik, desazkundeak denbora soziala autokontsumorako eta kolektiboarentzako lanaren inguruan egitura dadila proposatzen du, pertsonen arteko zein naturarekiko harremani lehentasuna emanik. Hala, bada, bizitzaren jasangarritasunak eskatzen du gizarteak, oro har, har dezala zainketa-beharrizanen nahiz zainketa-lanen ardura. Azken batean, xedea da lehentasunak aldatzea, ikuspegi eta praktika antiheteropatriarkal eta antikapitalista batean oinarrituz.

Gure ikuspegitik, sistema kapitalistaren barruan ezinezkoa da bizitza bizigarri unibertsalizagarriak sortzea, planetaren mugak errespetatzen dituztenak (hurrengo belaunaldiak aintzat hartuz eta gizakiak ez diren beste izaki batzuk ere errespetatuz).

3.1. Erakundeei zuzendutako neurriak eta aldarrikapenak

Egiturazkoak

- Enpleguan erabiltzen den denbora nabarmen murriztea sustatuko da, eta lan monetizatuak lanerako adinean dauden guztien artean banatzea⁴⁴.
- Lana esanahi-berritzea ahalbidetu eta/edo bultzatuko da, soldatako lana adierazteaz gain, bizitzaren jasangarritasunerako ordaindu gabeko lanek duten garrantzia ikusgai bihurtuz.
- Ahalbidetu eta/edo bultzatuko da izaki ekodependente eta inderdependente gisa dugun izaera ikusgai bihurtzea⁴⁵.
- Espazio publikoak jarriko dira eskuragarri, era kolektibo, demokratiko eta komunitarioan autokudeatu ahal izateko bizitza mantentzeko beharriak, hala nola pertsonen zainketa, jantoki komunitarioak, hiri-baratzeak, arropa-garbitegiak, gauzen trukea⁴⁶ nahiz ezagutzen trukea, aisiarako nahiz belaunaldiarteko topaketarako lekuak, eta abar.
- Espazioak jarriko dira eskuragarri, etxebizitza komunitarioko proiektuak (*cohousing*) garatu ahal izateko, edozein adinetako pertsonentzat. Erakundeek hasiko beharko lukete zahar-egoitza tradizionalak erabiltzaileak autonomia eta autokudeaketa handiagoz hornitzeko beste eredu batzuetara bideratzen, adineko pertsonen beren nahiak aintzat harturik⁴⁷.
- Era sistematikoan (zeharkakoa) hartuko dira aintzat zerbitzu publikoetan –hala nola hezkuntzan, osasunean edo gizarte-zerbitzuetan– orientazio sexual eta afektiboaren dibertsitatea, genero-dibertsitatea, dibertsitate funtzionala, kultura- eta hizkuntza-dibertsitateak, bai eta bizitza bizigarriak eraikitzeke ezinbestez errespetua behar duten beste dibertsitate batzuk ere.

44 Txostena: EcoPolítica. NEF. 21 horas. Una semana laboral más corta para prosperar en el siglo XXI. Icaria (2012). Baldin baten badira 2011ko lanordu guztiak eta lanerako adinean dauden pertsona guztien artean banatzen badira (landunak nahiz lan-gabeak kontuan hartuta), Euskadin 21 ordu/aste aterako lirakeke. Denok planetaren mugen barruan bizitzeko moduan lan egin nahi badugu, lanaldia murriztea eta lana banatzea –nola lan ordaindua, hala zainketa-lana– da lehen alternatiba. Nahiz eta horrek ez dakarren, halabarrez, kapitalismoa deseraikitzea, nahiago dugu pentsatu iraulketa handia eragingo liokeela haren zimenduei eta iruditeriari. Eta horrek ere ez du berez ekarriko, era berean, etxeko eta zainketako lana genero-justiziarekin –eta beste justizia batzuekin– bat etorri banatzea.

45 Decrecimiento en un minuto bideoa eta Desazkundera kolektiboko feminismoen taldea (2013).

46 Esaterako, Debalde-ren esperientzia: Bilboko espazio autokudeatu bat izan zen, 2011tik 2013ra bitartean, bestela botako ziren gauzakiak lortu ahal izateko, gauzakiok bigarren bizitza bat izateko eta dirurik gabe eskuratu ahal izateko.

47 Bilboko adineko emakumeen egoerari buruzko diagnostikoa. Bilboko Udala, 2012.

- Elkarrekikotasuna⁴⁸, trukea⁴⁹ eta kideko praktikak ahalbidetu eta/edo bultzatuko dira

Pertsonen zainketa

- Zainketa-sistema erabiltzeko aukera bultzatuko da erakunde publikoek bermatu beharreko eskubide unibertsal gisa (sektoreak profesionalizatuz, laguntzak emanaz, eta beharrezko neurri guztiak hartuz). Haurrak zaintzeko eta adineko pertsoneri arreta eta laguntza emateko egitura publikoak sortzea eta hobetzea bultzatuko da, egitura horien bidez bizitza autonomoak, parte-hartzean oinarrituak eta indarkeriarik gabekoak sustatuz⁵⁰.
- Mendetasun-egoeran daudenei laguntzeko zerbitzu publikoak erabiltzeko eskubidea unibertsal bihurtuko da pertsona guztientzat, autonomia funtzionala eman diezaieten; horretarako, laguntzak handituko dira eta enplegu gehiago sortuko dira, Mendetasun Legeko 18. artikulua kentzeko xedez, hau da, familia-arloan zainketa emategatiko prestazioa jasotzen duen artikulua.
- Lehentasuna emango zaio zerbitzu publikoetan inbertitzeari, ondorengoengatik prestazio ekonomikoak eman beharrean.
- Bizitza duina izateko besteko sarrera-maila ziurtatzen duten pentsio batzuk ezarriko dira pertsona guztientzat, banakako eskubide gisa, egoera zibila edozein izanik ere.
- Zainketaren oinarriko dimentsioetan⁵¹ irabazi-asmorik gabeko erakundeek bakarrik jardun ahal izatea sustatuko da.
- Osasun-zerbitzu publikoa, unibertsala eta doakoa bermatuko da.

Hezkuntza

- Hezkuntza publikoa, unibertsala eta doakoa bermatuko da, ordutegi zabalekin, zero urtetik aurrera.
- Ahalbidetu eta bultzatuko da eskola-curriculumean bizitzaren jasangarritasunaren ikuspegia zeharkakotasunez integratzea: zein diren bizitzaren oinarriko beharrizanak, zer lanek betetzen dituzten halako beharrizanak, eta lanok nola egin behar diren.
- Kontsumoa murrizteko eta kontsumo-era berriak hartzeko hezkuntza ahalbidetu eta/edo bultzatuko da.

Lan-arloa

- Amatasun-baimenak eta aitatasun-baimenak parekatuko dira, besterenezinak izango dira, eta % 100 ordainduko dira.
- Lantokietan ordutegi malguak eta bigunak⁵² egotea bultzatuko da, langilearen aukeran.
- Bizitza pertsonala, familia eta lana bateragarri egiteko, emakumeen eta gizonen arteko ar-

48 Trukea une jakin bateko bi pertsonen arteko hartu-eman bat dela ulertuta, eta elkarrekikotasuna, aldiz, kontzeptu zabalagoa dela, tartean pertsona askoren harreman interdirekzionalak dauzkana.

49 Praktika horiek, dohaintza edo emaitzarekin batera, izan dira beharrizanak betetzeko praktika nagusiak kapitalismo aurreko gizarte gehienetan, eta badute oraindik garrantzi handia Hegoalde globaleko herrialdeetan. Nabarmendu behar da denbora-emaiza—ematen den denbora— badela gure gizartean etengabe funtzionatzen duen logika bat, etxeko eta zainketako lanaren esparruan, baina ez genero-justiziaz, Matxalen Legarretak doktore-tesian agerian utzi duenez: El tiempo donado en el ámbito doméstico-familiar. <https://addi.ehu.es/bitstream/10810/11353/1/TesisMATXALEN%20LEGARRETA%20IZA.pdf>

50 Egitura horiek egitura komunitario autokudeatuekin batera egon beharko dute, azken horiek unibertsalizatzea zailagoa delako, egungo sistema dela-eta.

51 Enplegu-agentziak adibide argia dira. Bai eta, hezkuntzan, osasunean, gizarte-zerbitzuetan eta kideko arloetan, bizitzarako oinarriko jardueretan lan egiten duen irabazi-asmoko edozein ekimen ere. Esparru horretan, zerbitzu publikoen alternatiba bat lirateke ekonomia sozial eta solidarioaren balioak betetzen dituzten ekimenak.

52 Ordutegi malguetan, aukera ematen da lanera denbora-tarte jakin batean sartzeko, edo irteteko; ordutegi bigunetan, denbora-tarteetan alde egiteko aukera dago, eta denbora hori eguneko edo asteko lanaldian zehar berreskura daiteke gero.

dura-banaketan oinarrituriko politikak sustatuko dira.

- Lanaldi partzialean lan egindakoen kotizazioak kontuan hartzeko era aldatuko da, lanaldi murriztua dutenek zigor bikoitza ez jasateko prestazioen kalkuluan.
- Enpresek emakumeak lanaldi partzialean kontratatzekeo pizgarriak kenduko dira, koardurarentz aurrera egiteko xedez.
- Etxeko langileen eskubideak Langileen Estatutuarekin parekatuko dira.
- Bete egingo dira haurdunaldiaren, erditzearen nahiz berrekoizpen-lanari lotutako beste edozein egoeraren inguruko gorabeherarengatik emakumeak bereizkeriaz tratatu dituzten enpresei jarritako zigorrak.
- Berdintasun-planak betetzen ez dituzten enpresak administrazioarekin kontratatzekeo edo inongo diru-laguntzarik jasotzeko debekuarekin zigortuko dira.
- Zabaldu egingo da soldata-arrakala sortzen duten lansari-bereizkerien kontrol eta jarraipena, eta legean xedaturiko zigor ekonomikoak betetzen direla ere kontrolatuko da.⁵³
- Gizarteko soldata-arrakala txikitzekeo neurriak aplikatuko dira, 1-3ko mailara iristeraino.
- Legeak xedaturiko zigorrak aplikatuko zaizkie desgaitasuna duten pertsonak enplegatzekeo erreserba-kuota betetzen ez duten enpresei (“desgaitasuna” da legeak erabiltzen duen terminoa). Legez, lantaldean 50 pertsona baino gehiago dauzkaten enpresa guztiek lanpostuen % 2 desgaitasuna (*sic*) duten pertsonentzat gorde behar dituzte. Legezkeo enplegu-erreserbaren barruan, lanpostuen % 50 dibertsitate funtzionala duten emakumeentzat gordetzeko eskatzen dugu⁵⁴.

3.2. Banakako eta taldekako aldaketarako alternatibak

Egoera hau aldatzeko, beharrezkoa da gizarteak aldaketan parte eta ardura hartzea. Horretarako, atal hau banatu dugu gizarteari, oro har, egiten zaizkion eskaeretan, batetik, eta erreferentziatzat eta mobilizazioari jarraitzekeo abiapuntutzat balio dezaketen alternatibetan, bestetik.

Gizarteak, oro har, zainketa-lanen ardura hartzekeo neurriak

- Bizitzaren jasangarritasunerako beharrezkoak diren lan guztiak ekitatiboki banatuko dira.
- Lan egingo da gizonek, berdintasunez, zainketa-lanetan dagozkien ardura beren gain har dezaten⁵⁵.
- Bermatuko da etxeko eta zainketako lanaren antolaketa soziala herrialde txirotuetako—hau da Hegoalde globaleko— pertsonen esplotazioan oinarriturik ez egotea.

Martxan dauden esperientziak

Zorionez, ez gara hutsetik abiatzen, eta esperientzia asko daude erreferentziatzat balio diezaguketenak gizarteak, oro har, zainketa-beharrizanen nahiz zainketa-lanen ardura har dezan lortzeko. Nahiz eta esperientzia perfektu eta osoak ez diren, kontzeptuen, praktiken eta balioen aldetik egiten dituzten ekarpenak aurrerapena dira, eta lanean jarraitzekeo har daitezkeen norabideak iradokitzen dituzte. Esperientzia horietara hurbilduz, gure aldarrikapen-zerrenda luza dezakegu.

53 Frantzia, zigor larriak ezartzen saiatzen ari dira alor orretan: <http://agencias.abc.es/agencias/noticia.asp?noticia=1369334>

54 “Dibertsitate funtzionala” terminoa erabiltzea aldeztzen dugu, Bizitza Independentearen Foroan sorturiko terminoa, “desgaitasuna” erabili beharrean.

55 Aldarrikapen honen inguruan, zainketa-zorren kontzeptua gogorarazi behar da, hots, patriarkatuak mundu guztiko emakumeekin hartutako zorra, emakume horiek egiten duten lanagatik. Kontzeptuaren helburua da ikusgai bihurtzea zainketa-lanaren parekotasunik gabeko banaketa eta hori zein jasanezin eta bidegabea den emakumeentzat (Herrero, Yayo; 2012, “Propuestas ecofeministas para un sistema cargado de deudas”).

Zaintzeko eta hazteko amen eta aiten sarea

- Ziurtatuko da alternatiba honek zainketa eta haziera parteka daitezen ahalbidetzea.
- Bereziki zainduko da eta ardura jarriko da parte-hartzea genero-berdintasunaren arabera gauzatzeko.
- Egungo familia konbentzionalaren ikuskera zabaltzen duten zainketako eta hazierako egiturak sustatuko dira.

Fureai Kippu, belaunaldiarteko zainketa-sistema japoniarra (Hayashi, Mayumi; 2012)⁵⁶

- Bermatuko da belaunaldi bateko eta besteko pertsonen arteko harremanek elkarren ezagutza eta errespetua susta dezaten.
- Lehenetsuna emango zaio banaketa ekitatiboari, eta generoaren arabera esleituriko rola inposatzearen aurka borrokatuko da.
- Familia-nukleo tradizionalatik eta zahar-egoitzetatik kanpoko zainketa-sareak indartuko dira.⁵⁷

Cohousing-a eta egoitzak

- Bultzatuko diren bizikidetzaren ereduak, familia-konzeptu estandarra hautsiz, bide eman behar da pertsonen autonomia handiagoa izateko eta beren bizitzaren gainean erabaki ahal izateko.
- Egungo egoitzetatik *cohousing*-proiektuetarako trantsizioa egiten lagunduko da, proiektu horietan bizikidetzarako espazio komunak sortzeko eta beharrezko kolektiboki betetzea lehentasuna emanda. Adibide hurbilena Frantziako *Babayagas*⁵⁸ da, askotariko ibilbideak izandako emakumeak elkarrekin egunero bizi diren etxe bat.
- Ikusgai bihurtuko dira oinarrizko zainketa-beharrezkoak, eta sustatuko da proiektu horiek koordinatzen dituzten erakunde edo kolektiboak irabazi-asmorik gabekoak izan daitezen.

Trukeko edo *debaldeko* espazioak

- Dirurik erabili gabeko esperientziak sortzen lagunduko da, etengabeko borroka eraginda eredu neoliberalaren aurka.
- Gauzakien balio-bizitzari eta zorientasunari oinarriari buruzko gogoeta sustatuko da.

Hezkuntza alternatiboko esperientzia publikoak

- Bultzatuko da ingurune sozialak inplikazio handiagoa izan dezan, bizitzaren jasangarritasunaren arduraren.
- Bermatuko da kostua eragozpena izan ez dadin, halako esperientzietan parte hartu ahal izateko⁵⁹.

⁵⁶ Bonu-sistema baten bidez, beste batzuk zaintzen dituzten pertsonen zainketak metatzen dituzte, behar dituztenean berek hartzeko.

⁵⁷ Hayashi, Mayumi (2012). "Japan's Fureai Kippu time-banking in elderly care: origins, development, challenges and impact". *International Journal of Community Currency Research*, (16) Section A 30-X. King's College London.

⁵⁸ <http://www.lamaisondesbabayagas.fr/>

⁵⁹ Arlo publikoan kontzeptu horretara hurbiltzen diren bi adibide hauek izan litezke: 1. Donostiako Amara Berri eskola publikoa (<http://amaraberri.org/ab/index>): eskolako metodologia elkarlaneko hezkuntzan oinarritzen da, berdinen arteko laguntza sustaturik. 2. Leganeseko Trabenco HLHI (<http://www.trabenco.com/>): Hezkuntza eraldatzaile eta alternatibo baten aldeko sarea parte hartzen du.

BIBLIOGRAFIA

- BRIALES, ÁLVARO (2013). *Paro, crisis de los cuidados y relaciones de género: conflictos y ambivalencias*. Madrid: Universidad Complutense.
- CARRASCO, CRISTINA, BORDERÍAS, CRISTINA Y TORNOS, TERESA (eds) (2011). *El trabajo de cuidados. Historia, teoría y políticas*. Madrid: Los libros de la catarata.
- CARRIÓN, LORENAY PÉREZ ALBA, ELA (2014). *Sostenibilidad de la vida. Aportaciones desde la economía solidaria, feminista y ecológica*. Reas Euskadi.
- DURÁN HERAS, MARÍA ÁNGELES (2012). El trabajo no remunerado en la economía global. Bilbao: Fundación BBVA.
- EMAKUNDE (2012). *Informe Brecha Salarial: causas e indicadores*.
- GABRIELA ARANGO, LUZ GAVIRIA (2009). *Intersecciones de Clase Genero y Raza en El Trabajo de Cuidado*. Bogotá: Universidad Nacional de Columbia.
- LEMA, MARGARITA (2014). *La reforma sanitaria en España: Especial referencia a la población inmigrante en situación administrativa irregular*. Eunomía. Revista en Cultural de la Legalidad, nº 5, septiembre 2013 – febrero 2014, pp. 95-115.
- PAZOS MORÁN, MARÍA (2013). *Desiguales por ley. Las políticas públicas contra la igualdad de género*. Madrid: Los libros de la catarata.
- PÉREZ OROZCO, AMAIA (2007). *Cadenas globales de cuidado*. El Instituto Internacional de Investigaciones y Capacitación de las Naciones Unidas para la Promoción de la Mujer (UN-INSTRAW). Serie Género, Migración y Desarrollo. Documento de trabajo 2.
- PÉREZ OROZCO, AMAIA (2012) *De vidas visibles y producción imposible*.
- PÉREZ OROZCO, AMAIA (2014). *Subversión feminista de la economía*. Madrid: Traficantes de sueños.
- PLATERO, RAQUEL (LUCAS) (ed.) (2012). *Intersecciones: cuerpos y sexualidades en la encrucijada*. Barcelona: Ediciones Bellaterra.
- QUIROGA, NATALIA (2009). Economía feminista, social y solidaria. Respuestas heterodoxas a la crisis de reproducción en América Latina, 33.
- FIDALGO, MARI, ALONSO MERINO, ALICIA, ZAFRA LIZCANO, ROSA (2014), *Renta básica de las iguales y feminismos: de la centralidad del empleo a la centralidad de la vida*, Málaga, Baladre

WEBGRAFIA

- ATH-ELE, Asociación de Trabajadoras de Hogar de Bizkaia – Bizkaiko Etxeko Langileen Elkartea: Estadísticas 2014. Febrero 2015. <https://drive.google.com/file/d/oB9jmBjnkcuwUIN1NfcXQ1RWhCVDQ/view?pli=1>
- EKOLOGISTAK MARTXAN, Desazkundera, Paz con Dignidad, Bizilur, Coordinadora de ONGD de Euskadi, ESK, Ingenierías sin Fronteras País Vasco, REAS Euskadi y Mugarik Gabe: *Animación Decrecimiento en 1 minuto*, 2013. https://www.youtube.com/watch?v=Ypgrq_4Aj84
- GRUPO DE FEMINISMOS DE DESAZKUNDEA: *Decrecimiento feminista: reconceptualizar, reestructurar y relocalizar bajo postulados feministas*. Ponencia presentada en el IV Congreso Economía feminista. Carmona, 2013.
- <http://riemann.upo.es/personal-wp/congreso-economia-feminista/files/2013/10/Grupo-Feminismos-Desazkundera.pdf>
- Baladre: Renta Básica de las Iguales <http://rentabasicadelasiguales.coordinacionbaladre.org/>